

Fhv. minister

Anke Spoorendonk

Ved mødet i Holtenå Forsamlingshus

Lørdag den 10. juni 2023 kl. 10:30

”Frivillig – fordi jeg ikke kan lade være”

Som landdagsmedlem for SSW har jeg deltaget i mange politiske debatter om det frivillige arbejdes betydning for vores samfund. Og da diskussionerne som regel foregik i den slesvigholstenske Landdag, var der aldrig tale om frivilligt arbejde, men om ”Ehrenamt”. Jeg vil ikke skjule, at jeg altid har haft det svært med ordet ”Ehrenamt”, selvom der i disse debatter som regel var stor enighed om, hvor vigtig det er, at det frivillige engagement ses og værdsættes.

Det, der skurrer i mine ører, har at gøre med, at disse debatter for mig at se reducerer emnet ”frivillighed” til at handle om ”systemet” og om, hvordan de frivillige i vid forstand er med til at løse statslige opgaver, som der ellers ikke er råd til. Ser man på ældreplejen, er det nærliggende at se, at de frivillige her træder til, hvor det offentlige svigter. Set i en tysk sammenhæng taler vi som oftest om ”Ehrenamt” i modsætning til ”Hauptamt” – eller sagt på en anden måde: den, der ikke lever af sit engagement, får æren og måske lidt lomme penge, mens den person, der har det som hovederhverv må ud i forhandlinger om løn og arbejdsvilkår.

For mig er denne sondring væsentlig i en forståelse af den danske og nordiske samfundsmode set i forhold til den tyske eller centraleuropæiske. I SSW har vi i tidens løb mange gange henvist til, at vi på tysk taler om socialstaten, mens vi på dansk taler om velfærdssamfundet. De to begreber dækker over vidt forskellige samfundssyn. Samfundet er vi alle en del af, det er tankegangen. Og når vi så taler om at indrette samfundet som et velfærdssamfund, så handler det overordnet set om at skabe kollektive løsninger på samfundets udfordringer. Til den danske model hører, at velfærden betales via den skat, alle betaler, og at velfærd er en offentlig ydelse. Overfor det står så den tyske model, som ikke stiller kollektivet, men den enkelte i centrum. Derfor er der syd for grænsen stadig salg i argumentet om, at borgernes penge har det bedst i borgernes lommer. Samtidig med at det private initiativ per definition kommer før det offentlige. Og derfor er det heller ikke forunderligt, at den offentlige debat om frivillighed – om ”Ehrenamt” – i en tysk optik mest handler om, hvad den enkelte får ud af et frivilligt job.

Jeg er udmærket klar over, at forskellene i synet på dansk og tysk samfundsliv ikke er et spørgsmål om sort eller hvidt, der er mange gråtoner. Men linjen er der. Derfor har det for mig også været spændende at se, hvorledes debatten om frivillighed føres i en nordisk sammenhæng. Og her er det helt tydeligt, at den nordiske samfundsmode i høj grad bygger på det, man kan kalde civilsamfundet organisationer. For på trods af forskellene deler vi i Norden en unik samfundsmode, som er inkluderende, fredelig og demokratisk – og som gennem sin opbygning har vist, at den kan klare store udfordringer. Resultatet er, at de nordiske samfund er præget af høj social tillid, en relativ stor økonomisk lighed og et levende demokrati, som i vidt omfang holder hånden under de svageste i samfundet. Frivillighed er en hovedhjørneste i de nordiske samfund, men det skal til stadighed prioriteres, lyder en af konklusionerne på en stor nordisk undersøgelse om emnet.

Men hvad kan sådanne betragtninger så bruges til? For en ting er, at det også gør os klogere at se fænomenet frivillighed efter i sømmene. Og de politiske diskussioner, jeg i årenes løb har været

involveret i, har da også altid handlet om, hvorledes vilkårene for frivilligt arbejde kunne forbedres. - Et vigtigt emne, som vi i SSW altid har haft klare holdninger til.

En anden ting er så, hvad emnet frivillighed har med os som mindretal at gøre. Det er der umiddelbart al mulig grund til at se på, når nu SDU i 2023 fejrer sin 100års fødselsdag og ifølge Flensborg Avis i løbet af 10 år har mistet ca. 40% af sine medlemmer. Det er ikke min hensigt at hænge SDU ud, men tendensen viser, at vi i mindretallet er underlagt de samme mekanismer som resten af samfundet. Men det må vi ikke slå os til tåls med. Det særlige ved det danske mindretal er, at det er en del af det folkelige foreningsdemokrati, som siden grundloven i 1849 har præget den danske samfundsudvikling. Det bør vi hæge om som vores bidrag til Danmarks - og Tysklands - demokratiske historie.

Foranlediget af SdUs jubilæum kom jeg i tanker om de gamle Sydslesvig-revyer, som SdU engang var drivkraften i. Selv husker jeg bedst en stribe revyer fra 1960'erne og 70'erne. Men pointen er, at vi i Sydslesvig i disse revyer tog os selv på kornet og dermed viste både humor og kampgejst. Mange viser blev siden til klassikere. Det gælder også den sang, som jeg fandt i Flensborg Avis' arkiv fra 1995. Anledningen var Skoleforeningens 75 år jubilæum, men sangen selv var fra 1966 og hedder "Degnens vise" eller "Af en landsbydegns dagbog – anno 1966".

Første vers lyder sådan her:

Jeg er degn i Lillebøl/Eller som det hedder/på vort sprog her sønden skel:/stedets skoleleder/ Jeg er snart de tres/ men stadig fuld af stress/ Klokkeren fem om morgnen bliver jeg vækket af mit hvil/ morgenkaffen når jeg knap, for jeg skal køre bil/ Rundt i otte sogne samler jeg de små børns smil/ Sådan er'ed jo, ja det er ed' jo/

En er kommet lidt for sent, og en er blevet syg/ én skal passe lillebror, mens morén er i by/ men det ti'r vi stille med på grund af skolens ry/ sådan er'ed jo, ja, det er'ed jo/ Det ved I og det ved jeg/ men vi ved det godtnok hver for sig/ Og så sidder jeg i skolen med den lille klat, som jeg lader øse af vor rige danske skat/ men når de så kommer ud, så snakker de kun plat/for det gør de jo, ja det gør de jo.

Visen går lystigt videre med alle lærer Hansens gøremål. Når jeg har fundet denne gamle revyviser frem, er det ikke for at hævde, at alting var bedre før i tiden. Der var ikke mere lametta, for nu at omskrive et citat fra den tyske komiker Loriot. Det, vi kan lære af vores egen historie som mindretal, er dog, at vi bør være bevidste om, hvad vores bærende værdier er. Det er for lidt, kun at fremføre det danske som vores fællesnævner. Og så er jeg tilbage ved "degnen i Lillebøl". Han er en af søjlerne i mindretalsarbejdet, måske så meget, at han ikke får tid til at udfylde det job, han får betalt for, nemlig at være skoleleder og lærer. Men vi i mindretallet har stadig brug for ildsjæle, der binder det folkelige foreningsliv og institutionslivet sammen. Og det er lige der, kæden hopper af i dag. Vi har mange ildsjæle, men vi mangler, at vore institutioner gør det til en del af deres værdigrundlag, at de er en del af mindretallet og ikke lever et eget liv ved siden af det.

Det gælder ikke mindst vores største institution, som også er arbejdsgiver for mange lærere og ansatte. Skoleforeningen er både institution og forening, historisk set i hvert fald. Men jeg savner, at tingene går hånd i hånd, og at Skoleforeningen i dag fylder den plads i vores mindretalsliv, som institutionen rettelig burde udfylde. Hvad jeg kan iagttage, er det personlige engagement. Jeg ser ingen mindretalspolitisk strategi i Skoleforeningen. Hvis den er der, spiller den ingen rolle i de offentlige diskussioner, Skoleforeningen tager del i. Lad mig skære det ud i pap: Tiden er inde til, at alle diskussioner om formel struktur, om hvem der har den vigtigste kasket på eller ikke – graves ned i hul. Forfængelighederne bør lægges væk, for nu bør der tales indhold. Dermed tænker jeg ikke på den 27.debat om danskhed og sprog, men jeg tænker på, hvorledes vi kan styrke foreningsfrivilligheden og få sammenhængen mellem institutioner og foreninger frem.

Det er meget muligt, at også foreningsarbejdet bør støves af. At det kan lade sig gøre, har kommunalvalgkampen med de mange SSW-aktiviteter vist. Det ser vi, når lokale SSF-foreninger blomstrer op. Vi i mindretallet er afhængige af et levende foreningsliv, for det er vores kendemærke. Men da mindretallet i dag er meget forskellig fra, hvordan det var i 1960'erne har vi i dag brug for en strategi og værdidebat, som forholder sig til, hvorledes vi ønsker at forme vores

fremtid. Lad mig nævne et eksempel på, hvorfor jeg mener det er magtpåliggende at tage hul på sådanne drøftelser. Jeg synes f.eks. det er ret problematisk, når vore skoler averterer efter lærere i Danmark med den henvisning, at det giver dem et udlandsophold. Det er ikke, hvad vores skoler er sat i verden for.

Jeg savner med andre ord, at skoleforeningen formulerer en politik, som viser en helhedsopfattelse. Og lad mig i den forbindelse også henvise til en stor dansk undersøgelse, som Eva Mærsk, forsker ved Syddansk Universitet netop er kommet med under overskriften "Hvad får unge til at flytte fra, eller blive i deres hjemby?" Hendes konklusioner er utroligt relevante for os i Sydslesvig. Hun siger blandt andet: "lad de unge uddanne sig i storbyerne, og træk dem så stille og roligt tilbage med en strategisk fastholdelsesindsats". For os i Sydslesvig indebærer en sådan fastholdelsesindsats, at vore skoler tager hånd om forholdet til forældrene og tænker "ud af boksen" i forhold til mindretallets foreningsliv, at de er aktive mindretals- og kulturcentre og ikke mindst – at skoleforeningen formulerer en strategi, som viser vejen.

Der er nok at tage fat på, men den gode nyhed er, at der i mindretallet stadig er rigtig mange, der engagerer sig, fordi de ikke kan lade være.